

Jazykový systém a jeho realizace

Jazykový systém	Obsahový (kognitivní systém)	Jazykový projev	Myšlení
a) slovo	c) pojem (substance, příznak)	e) pojmenování	g) představa pojmu
b) větná struktura	d) substančně příznaková struktura	f) výpověď	h) myšlenka
systém		fungování systému	

Ferdinand de Saussure.

URL:

<https://www.britannica.com/biography/Ferdinand-de-Saussure>

Strukturalismus je historicky spjat s lingvistikou – **Ferdinand de Saussure** (cyklus přednášek v Ženevě, 1907–1911).

Hlavní zásady strukturalismu:

- U jazyků je možné zkoumat jejich vývoj (**hledisko diachronní**) a jazykový systém (celek) v určitém okamžiku vývoje (**hledisko synchronní**).
- Jazyk se skládá ze znaků, znak má dvě složky – **signifiant** (označující), **signifié** (označované).
- Jazykový znak je **arbitrární, konvenční** (tj. mezi formou a věcí (obsahem) není žádná souvislost) a **lineární**.
- Jsou dvě složky – **parole** (promluva, konkrétní sdělení) a **langue** (souhrn všech jednotek a pravidel).
- Jazyk je systém, jehož jednotky jsou vzájemně závislé – **syntagmatické a paradigmatické vztahy**.

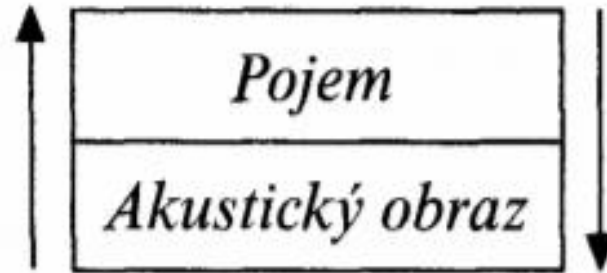
Podrobněji viz (Černý 2008, 69–70; Saussure 1996, 44–51, 95–107).

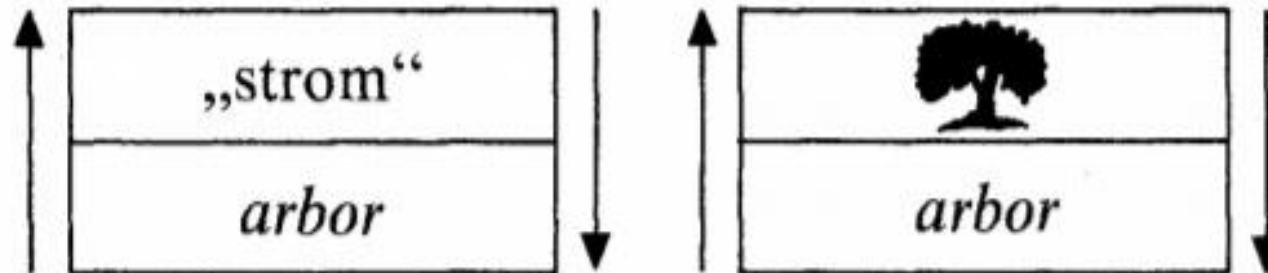
Structuralism, structure and identity.

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=qoKUq5aJhN4>
(nebo ve složce Videa k tématům)

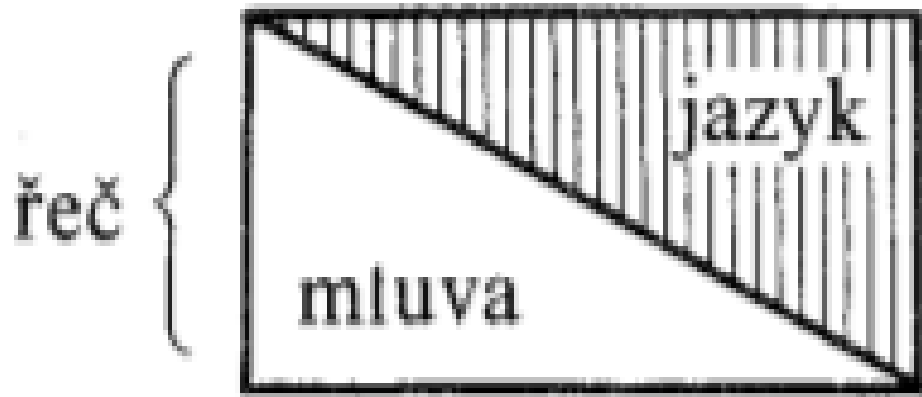
Jazykový znak je tedy psychická jednotka o dvou stránkách, kterou si lze znázornit obrázkem:

Oba tyto prvky jsou úzce spjaty a jeden vyvolává druhý. Zjišťujeme-li smysl latinského slova *arbor* nebo slova, jímž latina označuje pojem „strom“, je zřejmé, že jen tato sblížení

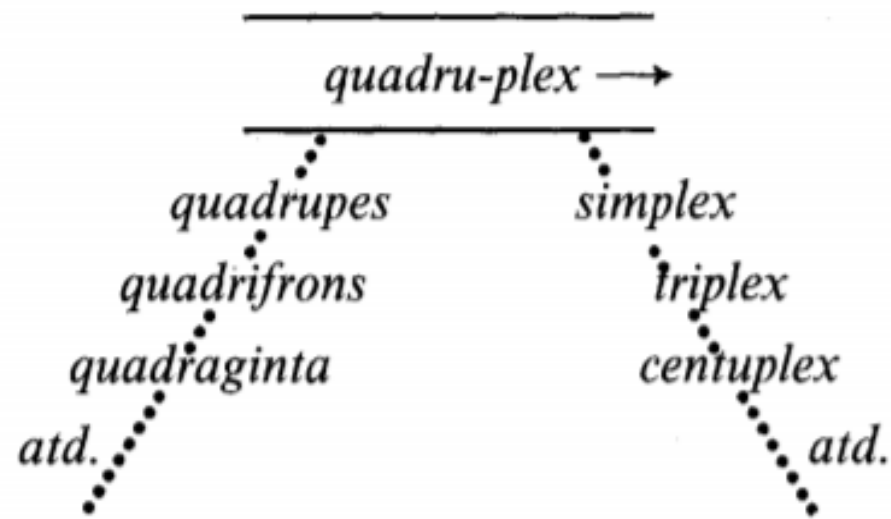
Dvě složky jazykového znaku (Saussure 1996, 97).

Langue (jazyk), parole (mluva), langage (řeč)
(Saussure 1996, 50).

Synchronní a diachronní přístup k jazyku (Saussure 1996, 125).

Syntagmatické a paradigmatické vztahy v jazykovém systému
(Saussure 1996, 158).

Otec	čte	noviny
Matka	píše	dopis
Bratr	luští	knihu
Sestra	pročítá	deník
(kdo?)	(co dělá?)	(objekt děje)

Syntagmatické a paradigmatické vztahy jsou typické jak pro jazyk (langue), tak i pro promluvu (parole) – tabulka z (Čermák 2011, 113):

Syntagmatické a paradigmatické vztahy v češtině (Čermák 2011, 90).

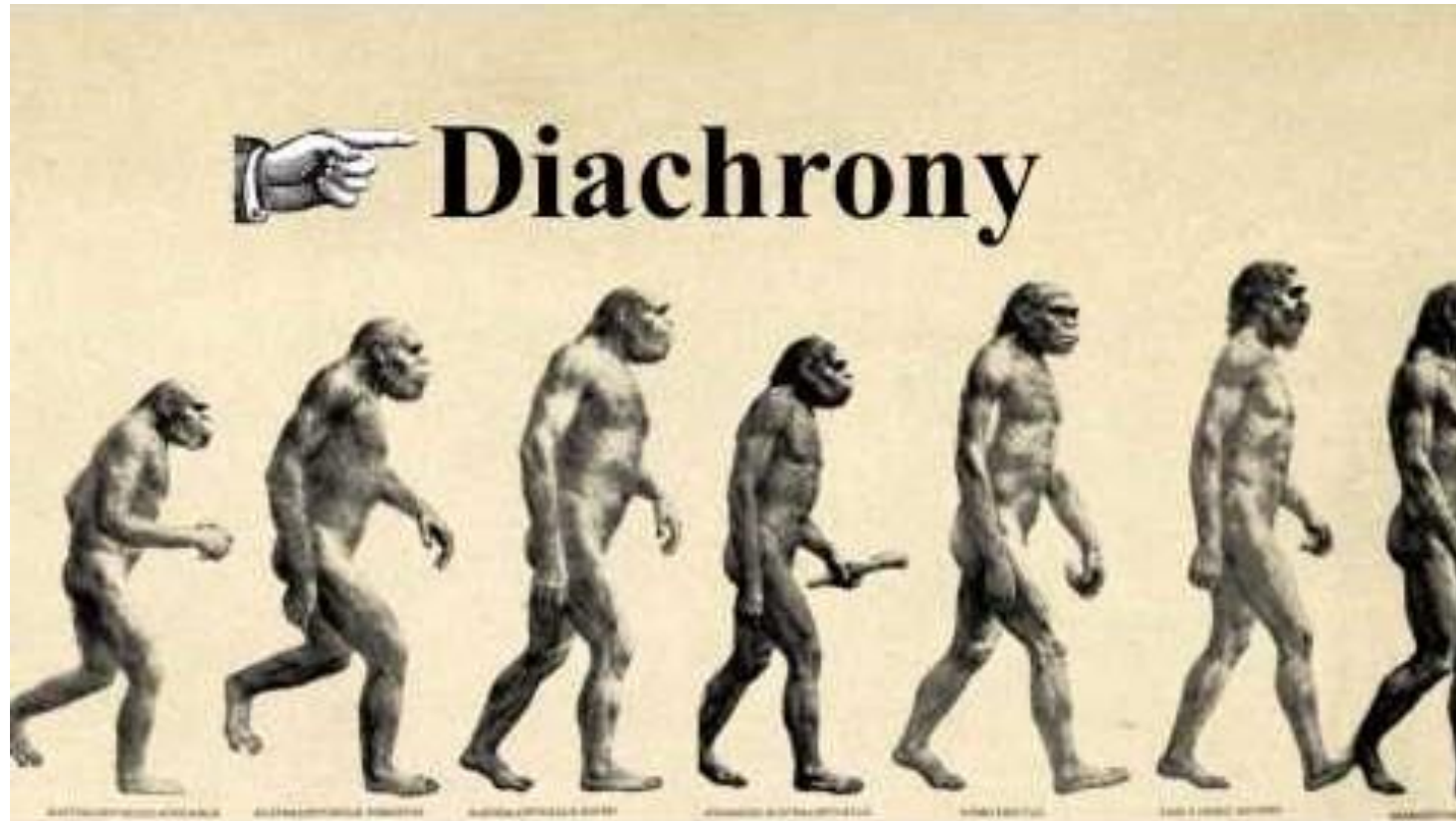
	LANGUE	PAROLE
Promluva (propozice) (syntaxém)	(textový typ) (větný vzorec)	text, promluva věta (textová)
Morfém	morfém afix	morf (jako realizace) afix (jako realizace)
Lexém - víceslovný - jednoslovný	kolokace lexém/slovo	(tvar kolokace) lex (jako realizace) alolex (jako varianta)
Foném	foném (≠hláska/zvuk)	fón (jako realizace) alofón (jako varianta)

Na Saussurovy teorie navázaly další **strukturálně zaměřené školy**, z nichž nejznámějšími jsou (přehled viz Černý 2008, 69–70):

- **Pražská škola** (Pražský lingvistický kroužek), obzvláště léta 1926–1939.
- **Kodaňská škola** – Louis Hjelmslev (glosematika = algebra jazyka).
- **Americký strukturalismus (deskriptivismus)** – Edward Sapir, Leonard Bloomfield.

Rovina jazyka	Systémová jednotka	Realizace	Běžné označení	Disciplína
textová	textový vzorec / textém	text	text / jazykový projev / promluva	textová lingvistika, stylistika
syntaktická	věta / větný vzorec / sententém	výpověď	věta	syntax / syntaktologie
lexikální	lexém	lex, alolexy	slovo	lexikologie
morfematická	morfém	morf, alomorfy	–	morfologie
zvuková / fonická	foném	fon, alofony	hláska	fonetika, fonologie
<i>nebo</i>				
grafická	grafém	graf, alografy	písmeno	grafém(at)ika

Jazykové roviny (Mareš 2014, 48).

Ferdinand de Saussure a strukturalismus.

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=B5vhq3aRNjE>.

Pražský lingvistický kroužek (Pražská škola)

- Vznikl v 20. letech 20. st. v Praze z debatních schůzek mladých lingvistů a literárních vědců.
 - První setkání proběhlo 6. října 1926.
 - PLK fungoval v letech 1926–1945.
 - Chápání jazyka jako systému účelných vyjadřovacích prostředků (strukturně orientovaná koncepce).
 - Zkoumání jazyka jako celku i každé jeho složky z **hlediska zastávaných funkcí (funkční hledisko)**.
- Podrobněji viz (Mareš 2014, 46-47; Hůrková 2017, online; Nekula 2017, online).

Vilém Mathesius –
aktuální členění
větné

Roman Jakobson –
teorie komunikace,
fonologie, teorie
verše

Nikolaj Trubeckoj –
zakladatel fonologie
jako samostatné
disciplíny

Jan Mukařovský –
umění jako znak a
struktura, estetická
funkce umění

Что такое структурная лингвистика?

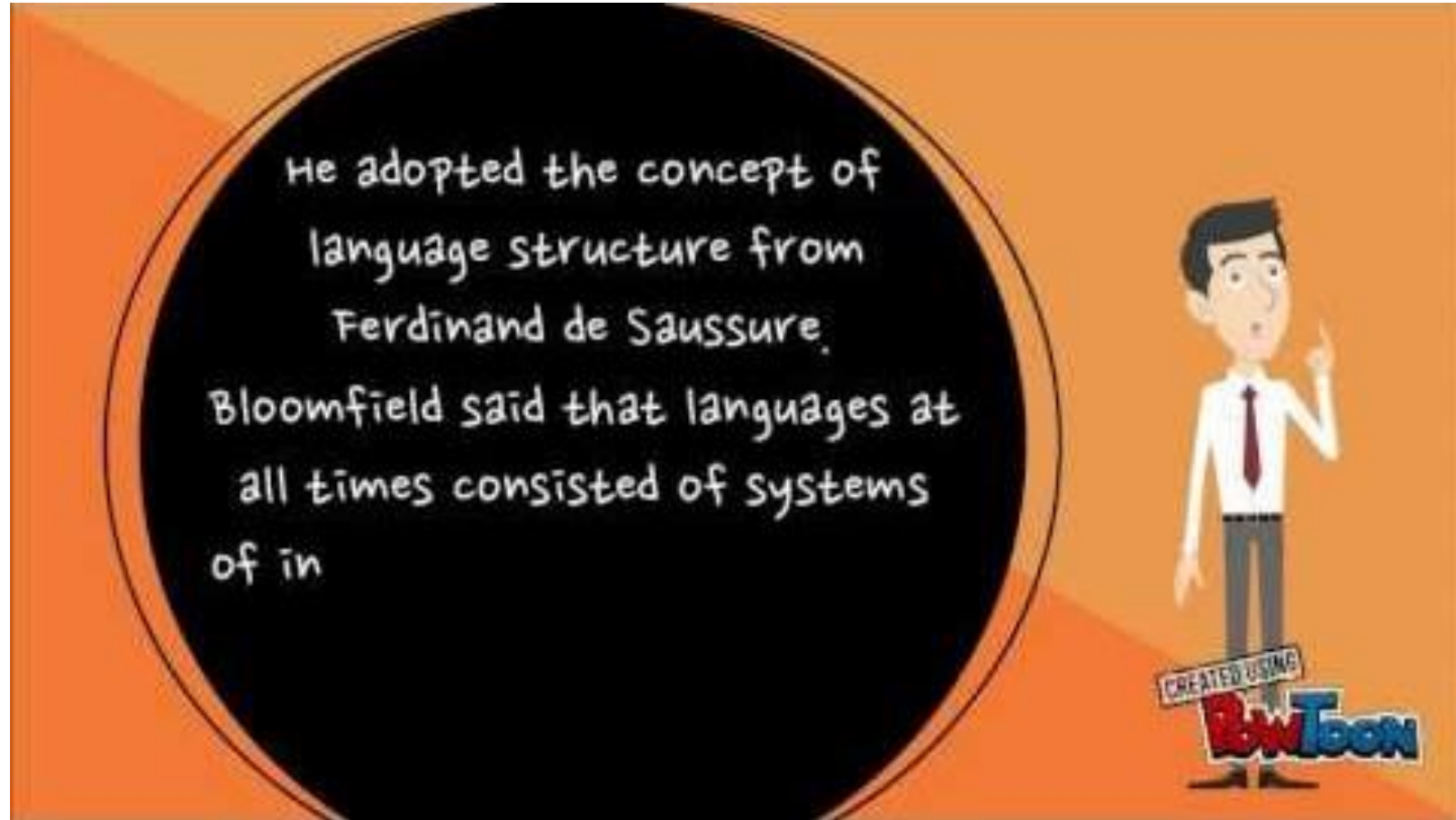
Что такое структурализм? (Диана Гаспарян), 04:30-08:00 (Ф. де Соссюр)

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=6KG6nMYdhml&t>

Louis Hjelmslev a jeho glosematika.

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8rtzEz31hTc>.

Leonard Bloomfield.

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8qx58uPsWyQ>.

Literatura

- ČERMÁK, F. *Jazyk a jazykověda. Přehled a slovníky*. Vyd. 4, v Karolinu 2., doplněné. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1946-0.
- ČERMÁK, F. Louis Hjelmslev, otec kodaňského strukturalismu, žije i 50 let po svém odchodu. In *Časopis pro moderní filologii* 98, 2016, č. 1. S. 143–145. URL: https://casopispromodernifilologii.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/sites/9/2016/09/frantisek_cermak_143-145-2.pdf.
- ČERNÝ, J. *Úvod do studia jazyka*. 2. vydání. Olomouc: Rubico, 2008. ISBN 978-80-7346-093-8.
- GUILBAULT, C. Distinction langue, langage, parole. In *Introduction à la linguistique I*. URL: https://www.sfu.ca/fren270/introduction/page1_3.html.
- HORÁK, P. Strukturalismus. In *Sociologická encyklopedie*. Zdeněk R. Nešpor (ed.). Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2017. URL: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Strukturalismus>.
- HŮRKOVÁ, J. Pražský lingvistický kroužek. In *Sociologická encyklopedie*. Zdeněk R. Nešpor (ed.). Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2017. URL: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Pra%C5%BESk%C3%BD_lingvistick%C3%BD_krou%C5%BEk.
- LEŠKA, O. Vilém Mathesius (1882–1945). In *Slovo a slovesnost*. Ročník 56 (1995), č. 2, s. 81–97. URL: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3624>.
- MAREŠ, P. *Úvod do lingvistiky a lingvistické bohemistiky*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2640-0.
- NEKULA, M. Langue a parole. In Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*, 2017. URL: https://www.czechency.org/slovník/LANGUE_A_PAROLE.
- NEKULA, M. Pražská škola. In Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*, 2017. URL: <https://www.czechency.org/slovník/PRA%C5%BDSK%C3%81%20%C5%A0KOLA>.
- SAUSSURE DE, F. *Kurs obecné lingvistiky*. Přeložil F. Čermák. Praha: Academia, 1996. ISBN 80-200-0560-9.
- VYKYPĚL, B. Skalička – Hjelmslev (Praha – Kodaň). In *Linguistica Brunensia*. A 50, 2002. S. 5–37. URL: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/100906/A_Linguistica_50-2002-1_2.pdf?sequence=1.
- АВТОНОМОВА, И.С. Структурализм. In *Новая философская энциклопедия*. Москва: Институт Философии РАН, 2010. URL: <https://iphlib.ru/library/collection/newphilenc/document/HASH01b0e8713aa8c7cb31f681b0>.
- АЛПАТОВ, В.М. Глоссематика. In Алпатов В.М. *История лингвистических учений*. Москва: Языки славянской культуры, 2005. С. 168–177. ISBN 5-9551-0077-6.
- АЛПАТОВ, В.М. Дескриптивизм. In Алпатов В.М. *История лингвистических учений*. Москва: Языки славянской культуры, 2005. С. 195–210. ISBN 5-9551-0077-6.
- АЛПАТОВ, В.М. Пражский лингвистический кружок. In Алпатов В.М. *История лингвистических учений*. Москва: Языки славянской культуры, 2005. С. 178–194. ISBN 5-9551-0077-6.
- ВИНОГРАДОВ, В.А. Глоссематика. In *Большая российская энциклопедия*. Электронная версия (2016). URL: <https://bigenc.ru/linguistics/text/2364735>.